

تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی بر رفتارهای جمعی نمایشی در بستر ویروس کرونا

مورد مطالعه: شهر بوشهر در سال ۱۴۰۰

سینا منصوری^۱، علی مرادی^۲، غلامرضا جعفری‌نیا^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی در رفتارهای جمعی نمایشی در بستر ویروس کرونا در شهر بوشهر، با روش پیمایش و رویکرد توصیفی انجام شده است. جمعیت آماری متشکل از ساکنان ۱۵ سال به بالای شهر با تعداد ۱۹۷۸۶۴ نفر هستند که نمونه‌ای به تعداد ۳۸۴ نفر با تکنیک نمونه‌گیری تصادفی - خوشه‌ای از میان آن انتخاب شدند. پرسشنامه پژوهش محقق‌ساخت است که روایی محتوایی آن توسط استادان و پایایی‌اش به وسیله آزمون آلفای کرونباخ (۰/۷۹) تأیید شدند. فرضیه‌های پژوهش با آزمون‌های آماری تی تک‌نمونه‌ای، آزمون فریدمن و تحلیل واریانس آزمایش شدند. نتایج نشان می‌دهند میانگین واقعی نمره میزان رفتار جمعی نمایشی پاسخگویان برابر ۱۹۵ و یازده صدم است که از میانگین مورد انتظار آن یعنی مقدار ۱۷۴ بالاتر است و این نشان می‌دهد که رفتارهای جمعی نمایشی در ایام شیوع کرونا بالاتر از متوسط جامعه بوده است. در رتبه‌بندی میانگین ابعاد متغیر رفتارهای جمعی نمایشی، بُعد مد اجتماعی با میانگین رتبه‌ای ۶/۲۸، اولویت اول را دارد. در واقع آن بعد از رفتار نمایشی که تنها به طور دوره‌ای و در فرایند شیوع کرونا در معرض تغییر قرار گرفت. متغیرهای

۱- دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.

sinamansoori1372@gmail.com

۲- دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد اسلام‌آباد غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلام‌آباد غرب، ایران (نویسنده

A_Moradi2020@iauksh.ac.ir

مسئول)

۳- دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.

jafarinia_reza@iaubushehr.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۹

تاریخ وصول: ۱۴۰۱/۸/۴

جنس، وضعیت تأهل، وضعیت تحصیلات و نوع منزل مسکونی پاسخگویان تأثیر معنی‌داری بر رفتارهای جمعی نمایشی دارند و افراد متأهل، زنان، افراد با تحصیلات پایین و افراد ساکن در مسکن غیرشخصی، بیشتر تحت تأثیر رفتارهای جمعی نمایشی قرار گرفته‌اند.

واژه‌های کلیدی:

شبکه‌های اجتماعی، رفتارهای جمعی نمایشی، کرونا، متغیرهای جمعیت‌شناختی.

مقدمه

پیش‌بینی عوامل مؤثر بر رفتارهای پویای انسان در پی بحران‌های شدید می‌تواند به درک و پیشگیری رفتارهای غیرمنطقی بالقوه کمک کند. رفتارهای انسانی معمولاً در معرض مشاهدات، تجربیات و تعاملات شخصی است که می‌تواند به طور بالقوه ادراکات را تغییر دهد و تأثیرات یک رویداد را بزرگ‌تر کند. افراد در طول زمان، واکنش‌های هیجانی متفاوتی را تجربه می‌کنند که بر رفتارهای آن‌ها تأثیر می‌گذارد. این گونه واکنش‌ها، برای درک بهتر رفتار جمعی^۱ انسان مهم هستند. براین اساس درک و پیش‌بینی تغییرات پویای رفتارهای جمعی برای توانمندسازی افراد، سازمان‌های دولتی و غیردولتی با هدف واکنش سریع به بحران‌های پیش‌بینی‌نشده و شدید (مانند همه‌گیری کرونا و ویروس) حیاتی است (منصوری، ۱۴۰۱: ۱۸). رفتارهای جمعی از دیرباز و از زمان تشکیل اولین دولت‌ها، جوامع بشری را دچار تنش و ناآرامی کرده‌اند. این رفتارها می‌توانند زمینه جنبش اجتماعی شهری که نوعی کنش جمعی آگاهانه است باشند که هدف آن تغییر دادن معنای نهادی شده شهری علیه منافع و ارزشهای طبقه حاکم است (کاستلز، ۱۳۸۷: ۱۸۰). اندیشمندان از زوایای گوناگون جماعت‌ها را دسته‌بندی کرده‌اند؛ از جمله آن‌ها جماعت نامجاور^۲ یا عامه^۳، جماعت تصادفی^۴، جماعت نمایشی^۵، جماعت

-
- 1 . Collective Behaviour
  - 2 . Noncontiguous Crowd
  - 3 . Public
  - 4 .Casual Crowd
  - 5 . Expressive Crowd

مجذوب^۱، جماعت منظم^۲ و جماعت فعال^۳ را می‌توان نام برد. کامل‌ترین دسته‌بندی جماعت در دو قالب کلی جماعت‌های خشمگین یا فعال و جماعت‌های وحشت‌زده یا نمایشی قرار می‌گیرند (دستغیب، ۱۳۸۸: ۸). یکی از پیامدهای شیوع کووید ۱۹ در جوامع شهری، تشکیل جماعت‌های نمایشی بود. جماعتی که احساسات مشترک اعضایش را به روش نسبتاً منظم و به نحوی مهار شده آشکار می‌سازد، جماعت نمایشی نام دارد (کوئن، ۱۳۷۲: ۳۳۱). جماعت نمایشی جماعتی است ناتوان از شناسایی هدفی که در راستای آن عمل می‌نماید. در نتیجه، اعضا باید تنش جمع شده را از طریق حرکات و ایما و اشارات رها سازند تا عواطف خود را ابراز کنند (Gurreny & Tierney, 1982). طبق این دیدگاه در صورتی که هدفی برای یک جماعت نمایشی آشکار شود می‌تواند به سرعت به یک جماعت فعال تغییر شکل دهد. برداشت دیگر جماعت نمایشی را به همان اندازه دارای هدف می‌داند اما هدفی که باید به صورت نمادین بر روی آن عمل شود و نه به صورت مستقیم (Miller, 1985). در جماعت‌های نمایشی، شدت و میزان بروز رفتار یا باور خاص در میان افراد جماعت دیده می‌شود. رفتار مورد نظر پس از رسیدن به یک نقطه اوج به ناگهان از هوس و تاب می‌افتد و متعاقب آن نوعی وسواس از سمت مخالف ایجاد می‌گردد. چنین به نظر می‌رسد که پرداختن به رفتارهای زودگذر بعد از آن که این رفتارها از مد خارج شدند، برای عموم مردم مورد تمسخر قرار می‌گیرند. مثلاً، پس از اوج‌گیری افزایش قیمت احتمالی برخی داروها و وسایلی مانند ماسک و حتی قیمت برخی میوه‌ها که مردم فکر می‌کردند برای حافظت از ابتلا به کرونا ضروری هستند، عجله‌ای دیوانه‌وار به منظور فروش آنها به هر قیمت ممکن به چشم می‌خورد.

در بحران‌های غیرقابل پیش‌بینی، شدید و در مواقع اضطراری، عامل تعیین‌کننده و اصلی نتیجه نحوه واکنش مردم است. در طول همه‌گیری کووید-۱۹، تشویق مردم به تغییر رفتار - از طریق فاصله‌گیری فیزیکی، شستن دست‌ها و ماندن در خانه - به

-
- 1 . Orgiastic Crowd
  - 2 . Organized Crowd
  - 3 . Active Crowd

خصوص در مناطق پر ازدحام شهری و سازمان‌های اداری، به عنوان یک عامل حیاتی در محدود کردن شیوع بیماری شناخته شد؛ اما نیروی انگیزشی و محرکه‌ای که اکثریت ما را وادار به تبعیت از این توصیه‌های بهداشتی کرد رفتار جمعی بود. در این مواقع مردم به صورت فردی عمل نمی‌کنند. مردم معمولاً برای نیل به اهداف جمعی حتی با احتمال بروز خطر برای خودشان، فداکاری‌های بزرگی انجام می‌دهند. افراد جامعه در زمان شیوع این بیماری، احساس ترس و اضطراب، کاهش اشتها، انزوای جسمی و اجتماعی را تجربه می‌کنند و مشکلات هیجانی و رفتارهای جمعی نمایشی زیادی را نشان می‌دهند. بیشتر تحقیقات انجام شده در این دوران بر اضطراب بیماران تمرکز دارند، اما واقعیت این است که در زمان همه‌گیری یک بیماری مانند کرونا، ترس از بیماری و مرگ توأم با آشفتگی و بی‌نظمی در فعالیت‌های روزمره، موجب می‌شود تا افراد سالم نیز با اضطراب بیماری درگیر شوند (علیزاده فر و صفاری نیا، ۱۳۹۹: ۱۳۲-۱۳۱).

شیوع بیماری کرونا در مناطق پرجمعیت شهری با توجه به شدت ارتباطات فیزیکی روند بسیار پیچیده‌تری نسبت به محیط‌های کم ازدحام مانند مناطق روستایی و عشایری داشت و زمینه‌ای برای شکل‌گیری رفتارهای جمعی نمایشی بود. از آن جا که ناآشنایی و گذرا بودن از ویژگی‌های این رفتارها به شما می‌آید، این موارد در محیط‌های شهری و فور بیشتری دارد. در شهر شیوه‌های مختلف زندگی وجود دارد و این اختلاف شیوه‌ها و گوناگونی زندگی شهری بیشتر متأثر از ویژگی‌های عمومی اجتماعی مثل سن، جنس، درآمد یا سطح سواد افراد است. براین اساس رفتارهای جمعی می‌توانند متأثر از ویژگی‌های جمعیتی شهرنشینان باشد. ویروس کرونا شهر بوشهر (با توجه به مرز بین‌المللی آبی و مناطق آزاد گردشگری آن) را درگیر خیلی از رفتارهای جمعی نمایشی کرد و موجب بروز رفتارهایی احساساتی و نمایشی نظیر اضطراب، استرس، هوس، هراس، جنون، شایعه، شیدایی و شکل‌گیری نوعی مد اجتماعی در میان ساکنان شهر گردید. این احساسات به ویژه در میان کودکان و نوجوانان، بیشتر دیده شد هر چند به طور کلی، کودکان به طرق مختلفی به این احساسات واکنش نشان می‌دهند. در این راستا خصوصیات فردی و زمینه‌ای افراد و ویژگی‌های جمعیتی آنها در بحبوحه شیوع

کرونا بر رفتارهای جمعیِ نمایشی افراد جامعه تأثیر متفاوتی گذاشتند. رفتارهای جمعی نظیر ترس از نزدیک شدن به فوت‌شدگان کرونا به ویژه در محیط‌های شهری، کاهش مراودات و تعاملات اجتماعی، افزایش دلتنگی برای عزیزان، هجوم غیرسازمان‌یافته برای دسترسی به ماسک و مواد ضد عفونی‌کننده و هراس از نزدیک شدن به مراکز درمانی به خصوص مراکز قرنطینه مبتلایان به کرونا، نمونه‌ای از رفتارهای جمعیِ نمایشی در شهر بوشهر بود. بر این اساس، این مطالعه در پی یافتن پاسخ این پرسش است که: «متغیرهای جمعیت‌شناختی چگونه بر رفتارهای جمعیِ نمایشی در بستر ویروس کرونا در شهر بوشهر تأثیر گذاشته است؟». اهداف مطالعه نیز به شرح زیر است:

- تعیین تأثیر سن پاسخگویان بر رفتارهای جمعیِ نمایشی؛
- تعیین تأثیر جنس پاسخگویان بر رفتارهای جمعیِ نمایشی؛
- تعیین تأثیر وضعیت تأهل پاسخگویان بر رفتارهای جمعیِ نمایشی؛
- تعیین تأثیر تحصیلات پاسخگویان بر رفتارهای جمعیِ نمایشی؛ و
- تعیین تأثیر نوع منزل مسکونی پاسخگویان بر رفتارهای جمعیِ نمایشی.

پیشینه تحقیق

اکبری چرمهینی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «سوگیری‌های شناختی در طول شیوع ویروس کرونا در جامعه ایران» به این نتیجه دست یافتند که بحران‌هایی مانند بحران کرونا با تحت تأثیر قرار دادن سلامت روان افراد جامعه می‌تواند تفکر آن‌ها را دچار خطا و در نتیجه رفتار آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهد.

صدری و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «رفتارهای پیشگیری‌کننده از ابتلا به بیماری covid-19 و عوامل مرتبط با آن در سالمندان شهر همدان» نشان دادند که بین متغیرهای جنس، شغل و فوت همسر یا فرزندان با رعایت رفتارهای پیشگیرانه ارتباط معنی‌داری وجود داشت.

آریان‌پوران و امیری‌منش (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «افسردگی، اضطراب و افکار

خودکشی پرستاران در زمان شیوع کووید-۱۹: نقش متغیرهای جمعیت‌شناختی» نشان دادند که افسردگی و اضطراب پرستاران زن بیشتر از مردان و افسردگی و افکار خودکشی پرستاران دارای مدرک کارشناسی بیشتر از پرستاران دارای مدرک کارشناسی ارشد، و اضطراب و افکار خودکشی پرستاران مجرد بیشتر از متأهل است. هم چنین اضطراب پرستاران بخش اورژانس و بخش سی‌سی‌یو و آی‌سی‌یو بیشتر از گروه فوریت‌های پزشکی است.

زرآبادی پور و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی روان‌شناختی عوامل مؤثر بر استرس ناشی از همه‌گیری کرونا در کادر درمان و جامعه شهر قزوین پرداختند و نشان دادند که جنس، وجود سالمند در معرض خطر در خانواده، داشتن مورد فوتی ناشی از بیماری کرونا در خانواده، تشدید بیماری زمینه‌ای، تعطیل شدن شغل و... با نمره استرس روابط معناداری داشتند.

میر و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر رفتار جمعی تماشاگران» نشان دادند هنگامی که جمعی تشکیل می‌شود، واکنش‌های هیجانی از فردی به فردی دیگر سرایت می‌کند و این مسئله تا جایی پیش می‌رود که هویت و خویش‌داری فرد از بین می‌رود. مواردی چون عوامل اجتماعی، فرهنگی، جمعیت‌شناختی، احساس گمنامی، نگرش ضد اجتماعی، عدم اعتماد، ناکامی، سن، شغل، اشتباهات داوری و ... باعث از بین رفتن هویت و بروز رفتار هیجانی می‌گردد.

جودان (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با تمایل به رفتار جمعی در بین تماشاگران مسابقات فوتبال (مطالعه موردی شهر شیراز)» نشان داد که تمایل به رفتار جمعی برحسب وضعیت تأهل، گروه‌های شغلی، گروه‌های قومی، محل‌های سکونت، میزان درآمد و طبقات اجتماعی تفاوت معناداری دارد، اما بین سطوح تحصیلی تفاوت معناداری یافت نشد. هم چنین متغیرهای سن، امکانات رفاهی، حمایت خانواده، سرایت اجتماعی، نقش دوستان، نقش رسانه و عضویت در انجمن‌ها (کانون هواداران) رابطه معناداری با متغیر وابسته در سطح اطمینان ۹۵ درصد داشتند.

مرادی و افروز (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «نقش عوامل جمعیتی و اقتصادی در ایجاد رفتار جمعی جوانان مورد مطالعه شهر بوشهر» نشان دادند که متغیرهای میزان محرومیت نسبی، وضعیت تأهل، جنسیت، وضعیت مسکن و وضعیت اشتغال به ترتیب میزان اهمیتی که در تبیین متغیر وابسته داشته‌اند وارد معادله شده و در مجموع ۴۷ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین و توضیح کرده‌اند.

ایمان و پورجم (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان به رفتار جمعی» نشان دادند که متغیرهای سن، سطح تحصیلات والدین، میزان استفاده از تلویزیون، رایانه، اینترنت، ماهواره، جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، وضعیت سکونت، خاستگاه اجتماعی و قومیت دانشجویان با میزان تمایل آنان به رفتار جمعی رابطه معنی‌دار دارند.

آرپاسی^۱ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «هراس کووید ۱۹ در ایالات متحده: اعتبارسنجی مقیاس هراس کووید ۱۹» نشان دادند که همبستگی مثبت و معناداری بین کروناهراسی و حالت اضطراب وجود دارد. هم چنین افراد با سطوح بالاتر کروناهراسی نیز ممکن است سطوح بالاتری از حالت اضطراب داشته باشند یا برعکس. علاوه بر این، یک تفاوت چند متغیره در کروناهراسی بین مردان و زنان وجود دارد.

کانوز^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین رفتارهای جمعی فناوری اطلاعات و ارتباطات و احساس جامعه: تحلیل پناهندگان شهری» نشان دادند که رفتارهای جمعی با تلفن‌های همراه رابطه مثبتی با احساسات جامعه دارد که در درجه اول با ارائه کمک در مقایسه با اشتراک‌گذاری هدایت می‌شود. خودکارآمدی فناوری اطلاعات و ارتباطات با احساسات جامعه رابطه مثبت داشت. با این حال، تأثیرات رفتارهای جمعی بر اساس جنسیت متفاوت بود که نشان می‌دهد پویایی‌های اجتماعی بر این رابطه تأثیر می‌گذارد.

بناکار^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «نگرش‌های حوزه عمومی نسبت به منابع شایعه همه‌گیری کووید ۱۹: شواهدی از ادراک جامعه ایران» نشان دادند که رسانه‌های اجتماعی منبع اصلی شایعات هستند. فقدان یک منبع خبری معتبر و رسمی نیز شایع‌ترین علت شایعه‌سازی است.

نای^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر هراس عمومی در طول همه‌گیری کووید ۱۹» نشان دادند که خودکارآمدی، جنسیت، سطح تحصیلات، سن، سطح خطر، دانش مرتبط با بیماری همه‌گیر و حمایت اجتماعی عینی پیش‌بینی‌کننده‌های معنادار هراس عمومی بودند.

یویس^۳ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «شیدایی ناشی از استرس مرتبط با بیماری همه‌گیر کووید ۱۹» نشان داد که رویدادهای شدید زندگی ممکن است دوره‌های شیدایی و هیپومانیا را تسریع کنند. از دیدگاه نویسنده عوامل روانی-اجتماعی مانند ترس و نگرانی از آلوده شدن فرد و اعضای نزدیک خانواده و بستگان به ویروس کرونا، نگرانی‌های مالی و محدودیت‌های اجتماعی به عنوان عوامل استرس‌زا می‌تواند در شیدایی افراد نقش داشته باشند.

روچادی^۴ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «وحشت عمومی در مورد شیوع کووید-۱۹: انتقاد نسبت به نظریه وحشت در مطالعه رفتار جمعی» به بررسی موضوع وحشت عمومی در مورد شیوع ویروس کرونا در اندونزی از مارس تا آوریل ۲۰۲۰ پرداخته است. بر اساس یافته‌های پژوهش، مطالعه رفتار جمعی نتایج ناهماهنگی را در صورت وحشت عمومی در یک جمعیت مانند برخورد با بلاای طبیعی، غرق شدن کشتی‌ها، آتش‌سوزی، ساختمان‌های فروریخته یا سایر تهدیدات فیزیکی و همچنین خطرات نامرئی مانند ویروس‌ها نشان داد.

تسنیم^۵ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «تأثیر شایعات و اطلاعات نادرست

-
1. Banakar
  2. Nie
  3. Uvais
  4. Rochadi
  5. Tasnim

بر کووید ۱۹ در رسانه‌های اجتماعی» نشان دادند که بیماری همه‌گیر کرونا ویروس نه تنها چالش‌های قابل توجهی را برای سیستم‌های بهداشتی در سراسر جهان ایجاد کرده است، بلکه باعث افزایش شایعات، فریبکاری‌ها و اطلاعات نادرست متعدد در مورد علت، نتایج، پیشگیری و درمان این بیماری شده است.

ایلیم^۱ و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «حجم اضطراب: تأثیر گروه و جنسیت بر رفتار جمعی در معرض تهدید زندگی» نشان دادند که رفتار جمعی اغلب توسط جنسیت، رتبه اجتماعی یا موقعیت فیزیکی - فضایی در گروه هدایت می‌شود. از دیدگاه آن‌ها سطح اضطراب، همان‌طور که با زمانی که هر فرد در بخش‌های کمتر تحت پوشش سپری می‌کند، اندازه‌گیری می‌شود، تحت تأثیر بافت اجتماعی و جنسیت افراد نیز مورد آزمایش قرار می‌گیرد.

مطالعات تجربی انجام شده هر کدام به نوعی به تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی مورد نظر در پژوهش حاضر (سن، جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات، وضعیت شغلی و محل سکونت) بر رفتارهای جمعی پرداخته‌اند و از این لحاظ می‌توانند راهنمای خوبی برای پژوهشگر در انتخاب فرضیه‌ها و نحوه سنجش مفاهیم و متغیرها باشند؛ با این وجود، بیشتر این مطالعات از بُعد روانشناسی و آن هم به صورت پراکنده به این مساله نگاه کرده‌اند. هیچ کدام از مطالعات انجام شده به صورت منسجم تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی مد نظر را در قالب یک پژوهش مستقل مورد بررسی قرار نداده‌اند. از نکات بدیع پژوهش حاضر این است که سعی شده با رویکرد کمی نقش متغیرهای جمعیت‌شناختی در رفتارهای جمعی نمایشی (مد اجتماعی، هراس اجتماعی، هوس اجتماعی، جنون اجتماعی، شایعه اجتماعی و شیدایی اجتماعی) را مورد کندوکاو قرار دهد.

مبانی و چارچوب نظری

رفتار جمعی از نظر تاریخی به مواردی اطلاق می‌شود که در آن گروه‌هایی از انسان‌ها

یا حیوانات در غیاب یک رهبر آشکار، اقدامات هماهنگی را از خود نشان می‌دهند (Bak-Coleman et al., 2021: 1). طی چند دهه گذشته رفتار جمعی از توصیف پدیده‌ها به چارچوبی برای درک مکانیسم‌هایی که توسط آن کنش جمعی ظهور می‌کند، به تکامل رسیده است. برخی از محققان این اصطلاح را برای مطالعه ازدحام، اوباشی‌گری، ایجاد ترس و وحشت به کار برده‌اند. دیوانگی‌ها، هوس‌ها، شیدایی‌ها و سایر اعمال نیز خودبه‌خود در این محدوده قرار می‌گیرند. برخی دیگر از این اصطلاح برای مطالعه شورش‌ها و رفتارها در هنگام بحران استفاده کرده‌اند. رفتار جمعی همچنین می‌تواند وقایع نسبتاً پیش پا افتاده‌ای را توصیف کند که وقتی دو یا چند نفر در زمان و مکان کنار هم می‌آیند اتفاق می‌افتد. این‌ها ممکن است شامل انتظار در صف، راهپیمایی، آواز خواندن در یک مکان عمومی، تشویق کردن تیم‌های ورزشی و هورا کشیدن در جشن‌های پیروزی باشد (Ness & Summers-Effler, 2016: 528). برای توضیح چنین طیف وسیعی، مک‌فیل^۱ رفتار جمعی را این‌گونه تعریف می‌کند که دو یا چند نفر در یک یا چند رفتار مشترک یا هماهنگ (مانند حرکت، سوگیری، ابراز احساسات، بیان شفاهی، ایماواشاره و یا اغوا و فریب) در یک یا چند بُعد (مانند گرایش، شتاب، زمان یا محتوای اصلی) قضاوت می‌شوند (McPhail, 2017: 159). از دیدگاه کوئن، جماعت‌های نمایشی دارای ویژگی‌هایی به این شرح هستند: (۱) شدت و میزان بروز رفتار یا باور خاص در میان افراد جماعت؛ (۲) رفتار و یا هیجان همراه با وسواس جمعی که از دیدگاه کسانی که گرفتار این وسواس نیستند مسخره، غیرمنطقی و یا بد به نظر می‌رسد؛ و (۳) رفتار مورد نظر پس از رسیدن به یک نقطه اوج به ناگهان از هوس و تاب می‌افتد (کوئن، ۱۳۷۲: ۳۳۱).

بنابراین رفتار جمعی بر مطالعه افراد در زمینه نحوه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن‌ها از دیگران با در نظر گرفتن علل و پیامدهای تفاوت‌های بین فردی در فیزیولوژی، انگیزه، تجربه، اهداف و سایر ویژگی‌ها متمرکز است (Bak-Coleman et al., 2021: 1). بر این اساس، رفتار جمعی به روش‌های تعاملی افراد اشاره دارد که به صورت گروهی رفتار

---

1. McPhail

می‌کنند (Benson & Gresham, 2007: 244-245).

در نظریه رفتار جمعی نیل اسملسر این ایده بسیار مهم است که مردم به رفتارهای جمعی نمایشی می‌پیوندند زیرا فشار را تجربه می‌کنند. یک حرکت اجتماعی به وجود می‌آید تا به شرکت‌کنندگان اطمینان دهد که چیزی در حال انجام است تا منبع اصلی فشار را جبران کند. بنابراین کسانی که به رفتارهای جمعی نمایشی می‌پیوندند، انواع فشارهایی را که اسملسر به آن اشاره می‌کند، تجربه کرده‌اند (بشیریه، ۱۳۷۳: ۵۳). او در این باره می‌گوید گرچه مواردی مانند شایعات، هیجان‌های جمعی، هراس‌ها، شورش‌ها و انقلاب‌ها تعجب‌برانگیزاند، لکن بروزشان توأم با نوعی نظم و قاعده است. ویژگی برجسته رفتار جمعی، شیدایی و بی‌قراری است که به صورت دورانی انتقال می‌یابد و بدین گونه هر فرد هیجان تولید شده توسط فرد دیگر را باز تولید می‌کند و زمانی که بار دیگر این هیجان به خود او با می‌گردد، دچار هیجان مضاعف می‌شود (اسملسر، ۱۳۸۰: ۱۱).

بلومر نیز در مطالعه رفتار جمعی دو کانون اصلی را مورد توجه قرار داده است: نخست مطالعه اشکال ابتدایی رفتار جمعی، همچون انبوه از هم پاشیده و هیجان‌زده شده مردم (جماعت نمایشی)؛ دوم مطالعه شیوه‌هایی که از طریق آن این اشکال ابتدایی تبدیل به رفتار تنظیم‌شده و سازمان‌یافته می‌شوند. ویژگی برجسته رفتار جمعی ابتدایی شیدایی، بی‌قراری و نمایشی بودن آن است که به صورت دورانی انتقال می‌یابد و بدین گونه هر فرد، هیجان تولیدشده توسط فرد دیگر را باز تولید می‌کند و زمانی که بار دیگر این هیجان به خود او باز می‌گردد، دچار هیجان مضاعف می‌شود (Blumer, 1951: 89).

بلومر معتقد است که در گروه کوچک فرد احساس می‌کند که بر رفتار خود کنترل دارد اما در رفتار جمعی بر رفتار خود کنترل ندارد و رفتار او تابع رفتار گروه است. گروه‌های کوچک از مکانیسم‌های مستقیم، محدود و ساده‌ای چون اغناء استفاده می‌کنند، در حالی که در رفتار جمعی وسایل جدیدی چون اغوا، تحریک، جلب توجه، شایعه‌سازی، غلبه برخونسردی و کنار گودنشینی به کار می‌رود (اسملسر، ۱۳۸۰: ۱۰-۹). بلومر معتقد است که در جماعت‌ها اعضای جماعت مرتباً از رفتار همدیگر تأثیر می‌پذیرند و دیدگاه‌ها و

رویدادهایی که به طور معمول توجه آنان را به خود جلب می‌کند، بی‌اهمیت می‌شود. سرانجام هر یک از افراد درگیر در جماعت چنان غرق کنش‌های دیگران می‌شود که خود آگاهی خویش را از دست می‌دهد و تحت تأثیر دیگران قرار می‌گیرد. در این حالت هر کس انحصاراً پیرو دیگران می‌شود (تنهایی، ۱۳۷۱: ۲۸۰).

لوبون در نظریه سرایت بر ماهیت تقلیدی رفتار جمعی حاصل از واگیری عاطفی تاکید دارد. به باور لوبون (۱۹۶۰) همه جمعیت‌ها تأثیری عمیق و ذاتاً منفی بر افراد بر جای می‌گذارند. وی این تأثیر را به صورت وحدت روحی و ساری توصیف می‌کند که هر زمان افراد در یک گروه با یکدیگر کنش متضاد داشته باشند ایجاد می‌گردد. به باور لوبون، افراد تحت تأثیر غرایز دست به اعمال مخرب می‌زنند که معمولاً سرکوب می‌گردند (Turner & Killian, 1987).

پارک که خود برای نخستین بار اصطلاح رفتار جمعی را به کار برد، آن را به عنوان رفتار افراد تحت تأثیر انگیزشی تعریف نمود که مشترک و جمعی است و به عبارت دیگر حاصل کنش متقابل اجتماعی است (Cosser, 1977, 358). وی بر این نظر تأکید داشت که مشارکت کنندگان در جماعت‌ها، گروه‌های مدگرا و یا سایر اشکال رفتار جمعی دارای یک نگرش و یا رفتار مشابه و مشترک هستند و دلیل آن نیز نه یک قاعده تعیین شده و یا نیروی اقتدار و نه به این خاطر است که آنها به عنوان افراد دارای نگرش‌های یکسانی هستند، بلکه علت این اشتراک یک فرآیند گروهی مجزا است (Turner & Killian, 1987). پارک رفتار جمعی را با واکنش چرخه‌ای مرتبط می‌داند که نوعی تعامل است که در آن هر یک از افراد از طریق تکرار عمل و یا انعکاس احساس فرد دیگر و بدین ترتیب تشدید عمل و یا احساس در پدید آورنده آن اقدام به واکنش می‌نماید.

محققان به طرق مختلف نقش عوامل جمعیت‌شناختی را در بروز رفتارهای جمعی به ویژه در زمان ایجاد وحشت عمومی مورد بررسی قرار داده‌اند. از دیدگاه این محققان، جنس یک شاخص مؤثر برای ترس است. زنان در مواجهه با یک بیماری همه‌گیر بیشتر دچار وحشت می‌شوند که این مسئله ممکن است با ویژگی‌های شخصیتی زنان، مانند

حساسیت مرتبط باشد (Su & Wang, 2014)؛ بنابراین، زمانی که زنان تغییراتی را در محیط اجتماعی خود تجربه می‌کنند، بیشتر متوجه وضعیت عاطفی و تغییرات اطرافیان خود می‌شوند و باعث می‌شود که آن‌ها احساس وحشت بیشتری کنند. این مسئله هم چنین ممکن است به ویژگی‌های شناختی زنان مرتبط باشد. مطالعات نشان داده است که زنان در بُعد عاطفی و شهودی غالب هستند، در حالی که مردان در بُعد ایدئولوژیک و حسی غالب هستند (Peng et al., 2006). بنابراین، احساسات زنان بیشتر تحت تأثیر رویدادهای استرس‌زا قرار می‌گیرد. در طول اپیدمی سارس، برخی از محققان دریافتند که درجه وحشت، شدت استرس و تأثیر استرس در دانشجویان دختر به طور قابل توجهی بیشتر از دانشجویان پسر بود (Yin et al., 2003). علاوه بر این، طبق نظریه سرایت عاطفی (Doherty, 1997)، زنان حساسیت عاطفی بالاتری نسبت به مردان دارند؛ بنابراین، در یک بیماری همه‌گیر، زنان بیشتر مستعد تحت تأثیر قرار گرفتن عاطفی از افراد اطراف خود هستند که منجر به وحشت و سایر احساسات منفی می‌شود. موقعیت جغرافیایی (محل سکونت) نیز نقش مهمی در رفتار جمعی افراد در مواجهه با خطر دارد. هر چه محل بیماری همه‌گیر دورتر باشد، درجه خطر کمتر است. از آن جایی که موقعیت جغرافیایی کووید ۱۹ به مردم نزدیک است، بازتابی از فاصله روانی است؛ بنابراین، هنگامی که موارد تأیید شده / مشکوک در اطراف افراد ظاهر می‌شود، افراد احساس خطر و تهدید بیشتری می‌کنند و واکنش عاطفی وحشت و اضطراب قوی‌تر خواهد بود (Qian et al., 2003; Xie et al., 2009). سوابق تحصیلی و سن نیز می‌تواند به طور منفی هراس را پیش‌بینی کند، یعنی هر چه افراد دارای تحصیلات عالی‌تر باشند، احتمال وحشت آن‌ها کمتر می‌شود و هر چه افراد مسن‌تر باشند، هراس کمتر می‌شود (Nie et al., 2021).

فرضیه‌ها

- به نظر می‌رسد جنس پاسخگویان بر روی رفتارهای جمعی نمایشی تأثیر

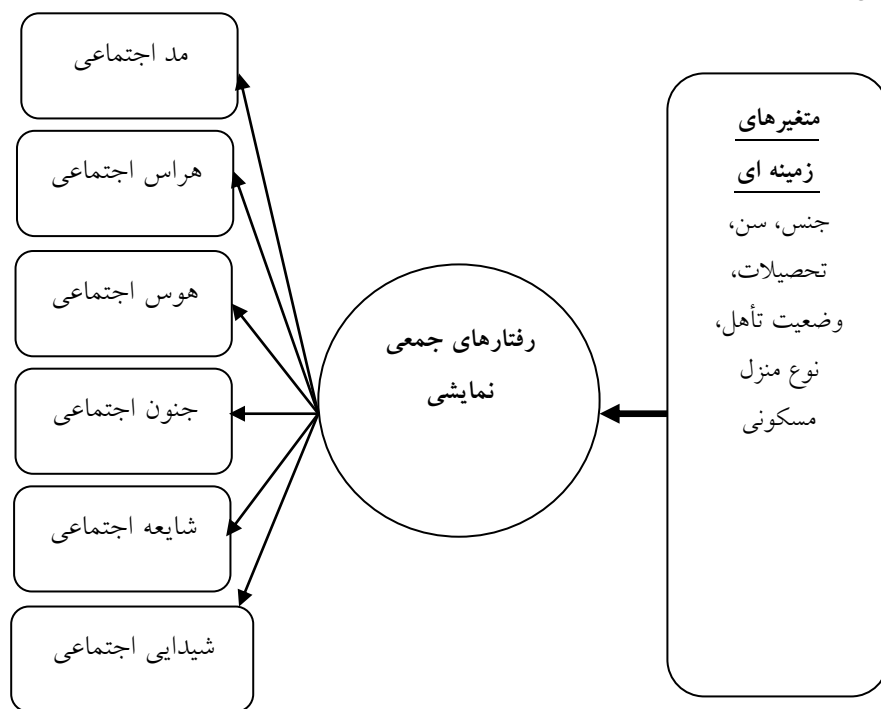
معناداری دارد.

- به نظر می‌رسد سن پاسخگویان بر روی رفتارهای جمعی نمایشی تأثیر معناداری دارد.

- به نظر می‌رسد تحصیلات پاسخگویان بر روی رفتارهای جمعی نمایشی تأثیر معناداری دارد.

- به نظر می‌رسد وضعیت تأهل پاسخگویان بر روی رفتارهای جمعی نمایشی تأثیر معناداری دارد.

- به نظر می‌رسد نوع منزل مسکونی پاسخگویان بر روی رفتارهای جمعی نمایشی تأثیر معناداری دارد.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از لحاظ استراتژی کمی، بر اساس نوع هدف توصیفی و از نظر

گردآوری داده‌ها پیمایشی است. با توجه به این که متغیرها و فرضیه‌های تعریف شده در این مطالعه از نوع فرضیه‌های علی و تبیینی است، روش تبیینی علی در فرایند تحلیل‌ها استفاده شده است. جمعیت آماری پژوهش حاضر شامل کلیه افراد ۱۵ سال به بالای ساکن شهر بوشهر در سال ۱۴۰۰ (طبق آخرین سرشماری صورت گرفته در سال ۱۳۹۵ تعداد این افراد برابر با ۱۹۷۸۶۴ نفر) است. برای انتخاب نمونه آماری در این پژوهش از فرمول کوکران برابر ۳۸۴ نفر و روش نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای استفاده شده است. به این صورت که شهر بوشهر به چهار ناحیه تقسیم شد. سپس تعداد نمونه بر این چهار ناحیه تقسیم و از هر ناحیه تعداد (۹۶ نفر) به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده شد. در پژوهش حاضر برای اطمینان از اعتبار ابزار سنجش، با بهره‌گیری از نظرات داوران متخصص در حوزه موضوع پژوهش، ابتدا اعتبار صوری سؤالات پرسشنامه سنجیده شد. سپس جهت سنجش اعتبار سازه پرسشنامه تحلیل عاملی اکتشافی صورت گرفت. داده‌های به دست آمده با مقدار KMO برابر با ۰/۹۴۳ و χ^2 دو (۹۷۲/۲۷)، در قالب ۶ مؤلفه دسته‌بندی شدند. برای سنجش پایایی (سازگاری درونی) پرسشنامه، از آلفای کرونباخ استفاده شد که در حالت کلی معادل ۰/۸۸ محاسبه شد.

تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها:

رفتار جمعی نمایشی: رفتار جمعی به فعالیتی اجتماعی اطلاق می‌شود که تحت شرایط زودگذر، بدون ساختار و بی‌ثبات و به دلیل فقدان آشکار هنجارهای پذیرفته شده، رخ می‌دهد. رفتار جمعی غالباً عاطفی، غیرقابل پیش‌بینی و اتفاقی است و معمولاً خارج از محدوده فعالیت‌های اجتماعی به وقوع می‌پیوندد (Doob, 1988, 923). می‌توان رفتارهای جمعی نمایشی را به عنوان همگرایی همزمان یا همذات پنداری بین افراد در واکنش عاطفی و هیجانی نسبت به یک رویداد یا شیء خاص در نظر گرفت (Von Scheve & Ismer, 2013: 407).

مُد اجتماعی: مد یک فرایند است به این معنی که ادامه یک تغییر وضعیت است. طول سجاجف، عرض یقه، طول مو، سبک مژه‌ها برخی از این موارد است. به طور سنتی، فرض بر این بوده است که مدها توسط افرادی با موقعیت اجتماعی بالا معرفی می‌شوند. برخی از سبک‌های معاصر لباس، کفش و غذاها از طبقات پایین اجتماعی پدید آمده است و سپس به طبقات بالا رواج یافته است (Imhonopi et al, 2013: 79). این متغیر در مجموع با استفاده از ۸ گویه در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

هوس اجتماعی: هوس یک الگوی اجتماعی نامتعارف است که برای مدت کوتاهی با اشتیاق توسط تعداد زیادی از مردم پذیرفته می‌شود (Imhonopi et al, 2013: 79). هوس جمعی به تغییر رفتاری که در مدت نسبتاً کوتاهی به وقوع می‌پیوندد، با سرعت گسترش می‌یابد، به اوج می‌رسد و به سرعت افول می‌کند. این متغیر در مجموع با استفاده از ۹ گویه در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

هراس اجتماعی: واکنش ناگهانی توسط جمعیتی که شامل رفتارهای خود تخریبی است، مانند هنگام فرار از تئاتر در زمان آتش‌سوزی (Barkan, 2011: 865). هراس اجتماعی (که گاهی اضطراب اجتماعی نیز خوانده می‌شود) به ترس شدید از قرار گرفتن در موقعیت‌های اجتماعی اطلاق می‌شود. این متغیر در مجموع با استفاده از ۹ گویه در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

جنون: فعالیتی موقت است که اشتیاق و سواسی گروه نسبتاً کمی از افراد را به خود جلب می‌کند (Barkan, 2011: 872). این متغیر در مجموع با استفاده از ۱۰ گویه در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

شایعه: شایعات اطلاعات تأیید نشده‌ای هستند که از طریق تعاملات اجتماعی غیررسمی منتشر می‌شوند و اغلب از منابع ناشناخته گرفته شده است (Kathy, 2008: 1814). شایعه یا اطلاعات غیرمستند منتشر شده به طور غیررسمی، اغلب از طریق دهان به دهان است. شایعه در واکنش نسبت به اوضاع و شرایطی به وجود می‌آید که برای افراد اهمیت دارد، آن اوضاع و موقعیت‌ها مبهم‌اند و موجب اضطراب می‌شوند. این متغیر در مجموع با استفاده از ۱۰ گویه در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

شیدایی: حالتی که با خلق و خوی غیرمعمول بالا، تحریک‌پذیری، بیش‌فعالی، حرف زدن بیش از حد، افکار مسابقه‌ای، ایده‌های متورم، فقدان بینش، قضاوت ضعیف و تکانشگری از آن مشخص می‌شود (Clinic & Parikh, 2000: 63). این متغیر در مجموع با استفاده از ۱۲ گویه در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفت. سن: تعداد سال‌های که از زمان تولد فرد گذشته است. در این مطالعه سن با استفاده از یک سؤال باز سنجیده شد.

جنس: تقسیم‌گونه‌های انسانی به دو طبقه‌ی اساسی مبتنی بر جنس یعنی تمایز بیولوژیکی بین مردان و زنان می‌باشد (رابرتسون، ۱۳۷۴: ۲۷۵). در این مطالعه جنس با استفاده از یک سؤال بسته و دو گزینه‌ای که شامل (مرد، زن) است، سنجیده شد.

وضعیت تأهل: فرد یا مجرد و یا ازدواج کرده است. در این مطالعه وضعیت تأهل با استفاده از یک سؤال بسته و دو گزینه‌ای که شامل (متأهل، مجرد) است، سنجیده شد.

درآمد: میزان حقوق و درآمد ماهیانه فرد منظور است. در این مطالعه با استفاده از یک سؤال باز سنجیده شد.

سطح تحصیلات: مقدار سال‌هایی که یک فرد در مدرسه یا هر جایی دیگر به فراگیری و آموزش علم پردازد. در این مطالعه سطح تحصیلات با استفاده از یک سؤال باز سنجیده شد.

محل سکونت: منظور از وضعیت مسکن نحوه تصرف محل سکونت خانوار است. در این تحقیق منظور از وضعیت مسکن، شخصی، اجاره‌ای، سازمانی و سایر است.

روایی سازه‌ای با استفاده از تحلیل عاملی

به منظور شناسایی ابعاد رفتار جمعی نمایشی ساکنان شهر بوشهر و کاهش متغیرهای پژوهش به عوامل زیربنایی و استنباط مکنون بیانگر متغیرهای پژوهش، از آزمون تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. اولین قدم اطمینان از مناسب بودن تعداد نمونه‌ها جهت تحلیل داده‌ها بود. شاخص کایسر-مایر (جدول شماره ۱)، شاخصی از کفایت نمونه‌گیری است که کوچک بودن همبستگی جزئی بین متغیرها را بررسی می‌نماید. در این پژوهش مقدار

مناسب	۰/۵۴۹	۱/۰۰۰	۳۰	مناسب	۰/۴۸۷	۱/۰۰۰	۱
مناسب	۰/۵۳۱	۱/۰۰۰	۳۱	مناسب	۰/۵۳۸	۱/۰۰۰	۲
مناسب	۰/۴۹۸	۱/۰۰۰	۳۲	مناسب	۰/۶۲۷	۱/۰۰۰	۳
مناسب	۰/۴۸۷	۱/۰۰۰	۳۳	مناسب	۰/۵۴۹	۱/۰۰۰	۴
مناسب	۰/۴۸۳	۱/۰۰۰	۳۴	مناسب	۰/۴۴۹	۱/۰۰۰	۵
مناسب	۰/۵۲۱	۱/۰۰۰	۳۵	مناسب	۰/۶۰۱	۱/۰۰۰	۶
مناسب	۰/۵۵۶	۱/۰۰۰	۳۶	مناسب	۰/۵۹۷	۱/۰۰۰	۷
مناسب	۰/۵۷۳	۱/۰۰۰	۳۷	مناسب	۰/۴۸۷	۱/۰۰۰	۸
مناسب	۰/۵۱۱	۱/۰۰۰	۳۸	مناسب	۰/۴۹۰	۱/۰۰۰	۹
مناسب	۰/۵۶۳	۱/۰۰۰	۳۹	مناسب	۰/۵۱۸	۱/۰۰۰	۱۰
مناسب	۰/۶۱۵	۱/۰۰۰	۴۰	مناسب	۰/۵۵۴	۱/۰۰۰	۱۱
مناسب	۰/۵۹۳	۱/۰۰۰	۴۱	مناسب	۰/۴۷۹	۱/۰۰۰	۱۲
مناسب	۰/۴۴۸	۱/۰۰۰	۴۲	مناسب	۰/۵۴۸	۱/۰۰۰	۱۳
مناسب	۰/۴۹۱	۱/۰۰۰	۴۳	مناسب	۰/۴۴۹	۱/۰۰۰	۱۴
مناسب	۰/۴۶۳	۱/۰۰۰	۴۴	مناسب	۰/۴۷۱	۱/۰۰۰	۱۵
مناسب	۰/۵۵۱	۱/۰۰۰	۴۵	مناسب	۰/۴۶۳	۱/۰۰۰	۱۶
مناسب	۰/۵۹۷	۱/۰۰۰	۴۶	مناسب	۰/۴۹۵	۱/۰۰۰	۱۷
مناسب	۰/۶۰۵	۱/۰۰۰	۴۷	مناسب	۰/۵۴۱	۱/۰۰۰	۱۸
مناسب	۰/۴۹۹	۱/۰۰۰	۴۸	مناسب	۰/۵۱۴	۱/۰۰۰	۱۹
مناسب	۰/۵۱۰	۱/۰۰۰	۴۹	مناسب	۰/۶۲۱	۱/۰۰۰	۲۰
مناسب	۰/۵۶۳	۱/۰۰۰	۵۰	مناسب	۰/۵۴۹	۱/۰۰۰	۲۱
مناسب	۰/۴۸۳	۱/۰۰۰	۵۱	مناسب	۰/۵۷۴	۱/۰۰۰	۲۲
مناسب	۰/۴۹۳	۱/۰۰۰	۵۲	مناسب	۰/۵۴۰	۱/۰۰۰	۲۳
مناسب	۰/۵۱۸	۱/۰۰۰	۵۳	مناسب	۰/۴۹۵	۱/۰۰۰	۲۴
مناسب	۰/۵۵۳	۱/۰۰۰	۵۴	مناسب	۰/۵۵۴	۱/۰۰۰	۲۵
مناسب	۰/۵۰۸	۱/۰۰۰	۵۵	مناسب	۰/۵۷۱	۱/۰۰۰	۲۶
مناسب	۰/۵۶۹	۱/۰۰۰	۵۶	مناسب	۰/۶۲۴	۱/۰۰۰	۲۷
مناسب	۰/۵۷۱	۱/۰۰۰	۵۷	مناسب	۰/۵۹۲	۱/۰۰۰	۲۸
مناسب	۰/۵۵۰	۱/۰۰۰	۵۸	مناسب	۰/۵۰۴	۱/۰۰۰	۲۹

نهایتاً جهت دسته‌بندی گزاره‌ها (سؤالات) در بین عامل‌ها، بر اساس بار عاملی آن‌ها به ماتریس همبستگی بین گویه‌ها و عامل‌ها بعد از چرخش استناد شد (جدول ۳). در

جدول شماره (۴) دسته‌بندی سؤالات با توجه به میزان همبستگی بین آن‌ها ارائه شده است. دسته‌بندی سؤالات در عامل‌ها بر اساس بار عاملی متغیرها پس از چرخش صورت گرفته است. بدین معنی که بزرگ‌ترین بار عاملی هر متغیر در زیر عامل مربوط به آن متغیر گزارش شده است. نتایج ضرایب همبستگی دوران یافته بر اساس چرخش واریماکس نشان داد که تعداد ۵۸ سؤال پرسشنامه می‌توانند در زیر شش عامل شامل (مد اجتماعی، هراس اجتماعی، هوس اجتماعی، جنون اجتماعی، شایعه اجتماعی و شیدایی اجتماعی) جای بگیرند. این عامل‌ها با توجه به سؤالات مربوط به هر عامل و اشتراکات معنایی آن‌ها انتخاب شدند که بتواند پوشش‌دهنده تمام سؤالات آن عامل باشد.

جدول ۳: ماتریس ضرایب همبستگی دوران یافته بین گزاره‌ها و عامل‌ها

سؤالات	عامل اول هراس اجتماعی	عامل دوم مدگرایی اجتماعی	عامل سوم هوس اجتماعی	عامل چهارم شایعه اجتماعی	عامل پنجم جنون اجتماعی	عامل ششم شیدایی اجتماعی
۱.	۰/۵۶۳					
۲.	۰/۵۴۲					
۳.	۰/۴۹۶					
۴.	۰/۵۱۱					
۵.	۰/۵۲۷					
۶.	۰/۴۹۷					
۷.	۰/۳۸۷					
۸.	۰/۴۲۸					
۹.	۰/۵۱۴					
۱۰.		۰/۳۹۸				
۱۱.		۰/۴۱۱				
۱۲.		۰/۴۵۲				
۱۳.		۰/۵۱۴				
۱۴.		۰/۵۳۴				
۱۵.		۰/۴۹۸				
۱۶.		۰/۴۸۷				
۱۷.		۰/۵۳۱				

			۰/۴۲۵			۱۸.
			۰/۴۱۸			۱۹.
			۰/۳۹۸			۲۰.
			۰/۵۱۲			۲۱.
			۰/۵۴۸			۲۲.
			۰/۴۹۷			۲۳.
			۰/۳۹۵			۲۴.
			۰/۴۰۸			۲۵.
			۰/۴۴۹			۲۶.
		۰/۳۵۲				۲۷.
		۰/۳۹۷				۲۸.
		۰/۴۱۷				۲۹.
		۰/۴۴۳				۳۰.
		۰/۵۱۸				۳۱.
		۰/۴۹۰				۳۲.
		۰/۳۸۵				۳۳.
		۰/۳۹۲				۳۴.
		۰/۴۸۷				۳۵.
		۰/۴۰۸				۳۶.
	۰/۵۴۷					۳۷.
	۰/۴۹۸					۳۸.
	۰/۵۱۸					۳۹.
	۰/۳۹۵					۴۰.
	۰/۴۱۸					۴۱.
	۰/۴۴۰					۴۲.
	۰/۴۳۸					۴۳.
	۰/۳۸۲					۴۴.
	۰/۳۹۸					۴۵.
	۰/۴۴۴					۴۶.
۰/۵۱۸						۴۷.
۰/۴۹۷						۴۸.

۰/۳۸۷						۴۹
۰/۵۱۰						۵۰
۰/۴۱۳						۵۱
۰/۵۱۹						۵۲
۰/۳۸۴						۵۳
۰/۳۹۰						۵۴
۰/۴۰۸						۵۵
۰/۴۱۹						۵۶
۰/۴۳۸						۵۷
۰/۴۵۱						۵۸
چرخش واریماکس						

یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل نشان می‌دهد که ۵۴ درصد افراد نمونه را مرد و ۴۶ درصد زن؛ ۴۳ درصد متأهل و ۵۷ درصد افراد مجرد تشکیل می‌دهند. در فاصله سنی ۱۵ تا ۲۵ سال ۲۵ درصد، در فاصله سنی ۲۵ تا ۳۰ سال ۲۳ درصد افراد و در فاصله سنی ۳۵ تا ۴۰ سال ۱۸ درصد از افراد نمونه را شامل می‌شود، هم چنین ۱۴ درصد بالای ۴۰ سال سن داشتند. ۳۶ درصد از افراد دارای مدرک تحصیلی دیپلم و پایین‌تر، ۲۴ درصد دارای مدرک تحصیلی فوق‌دیپلم، ۲۵ درصد دارای مدرک لیسانس، ۱۵ درصد دارای مدرک تحصیلی فوق‌لیسانس و بالاتر بوده‌اند. ۴۳ درصد از افراد خانه شخصی، ۳۱ درصد خانه اجاره‌ای، ۶ درصد خانه سازمانی و ۲۰ درصد سایر شیوه‌های وضعیت مسکن می‌باشند. نتایج در مورد وضعیت درآمد نیز نشان می‌دهد که ۱۱ درصد از افراد درآمد زیر یک میلیون، ۳۳ درصد از افراد نمونه بین ۱ تا ۵ میلیون، ۴۸ درصد از افراد بین ۵ تا ۸ میلیون و ۶ درصد از افراد نمونه بین ۸ تا ۱۲ میلیون، همچنین ۲ درصد افراد مورد مطالعه بیشتر از ۱۲ میلیون درآمد دارند.

جدول شماره ۴ یافته‌های جدول مقادیر فراوانی و درصد آن را برای هر یک از مؤلفه‌های شش‌گانه متغیر میزان رفتار جمعی نمایشی را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج

می‌توان گفت میانگین واقعی میزان رفتار جمعی نمایشی برای پاسخگویان برابر ۱۹۵/۱۱ است که از میانگین متوسط^۱ آن (۱۷۴) بالاتر است؛ بنابراین می‌توان استدلال کرد که پاسخگویان رفتار جمعی نمایشی بالاتر از میانگین مورد انتظار (متوسط) دارند. این افزایش میانگین واقعی نسبت به میانگین‌های مورد انتظار در همه ابعاد متغیر میزان رفتارهای جمعی نمایشی قابل مشاهده و تأیید است. جدول زیر میانگین واقعی و میانگین مورد انتظار (متوسط) هر یک از ابعاد شش‌گانه متغیر میزان رفتار جمعی نمایشی را نشان می‌دهد.

جدول ۴: تحلیل آماری برحسب متغیر میزان رفتار جمعی نمایشی^۲

تفاوت میانگین	تفاوت معنادار میانگین با حد وسط مقیاس		میانگین برحسب جمع نمرات		میانگین برحسب طیف لیکرت		شاخص‌ها
	معناداری	t	نظری	واقعی	نظری	واقعی	
۵/۳۰	۰/۰۰۰	۱۸/۷۶	۲۴	۲۹/۳۹	۳	۳/۷۳	مد اجتماعی
۷/۵۱	۰/۰۰۰	۴/۴۳	۲۷	۳۴/۵۱	۳	۳/۵۱	هراس اجتماعی
۳/۶۸	۰/۰۰۰	۱۱/۲۴	۲۷	۳۰/۶۸	۳	۳/۴۴	هوس جمعی
۳/۳۳	۰/۰۰۰	۱۱/۷۰	۲۴	۲۷/۳۳	۳	۳/۲۷	جنون اجتماعی
۳/۷۷	۰/۰۰۰	۷/۹۰	۳۶	۳۹/۷۷	۳	۳/۳۹	میزان شایعه
۳/۴۲	۰/۰۰۰	۹/۵۶	۳۰	۳۳/۴۲	۳	۳/۳۷	شیدایی جمعی
۲۷/۱۱	۰/۰۰۰	۱۵/۸۱	۱۷۴	۱۹۵/۱۱	۳	۳/۴۵	رفتار جمعی نمایشی

با توجه به نتایج آزمون فریدمن، مقدار χ^2 دو حاصل که برابر با (۷۲۷/۳۸) است با درجه آزادی ۵ در سطح ۰/۰۵ معنادار است و بیانگر این است که ابعاد و مؤلفه‌های رفتار جمعی نمایشی در زمان شیوع بیماری کرونا متفاوت می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که از اجزا و مؤلفه‌های رفتار جمعی، بعد مد اجتماعی با میانگین رتبه‌ای ۶/۲۸ دارای بالاترین

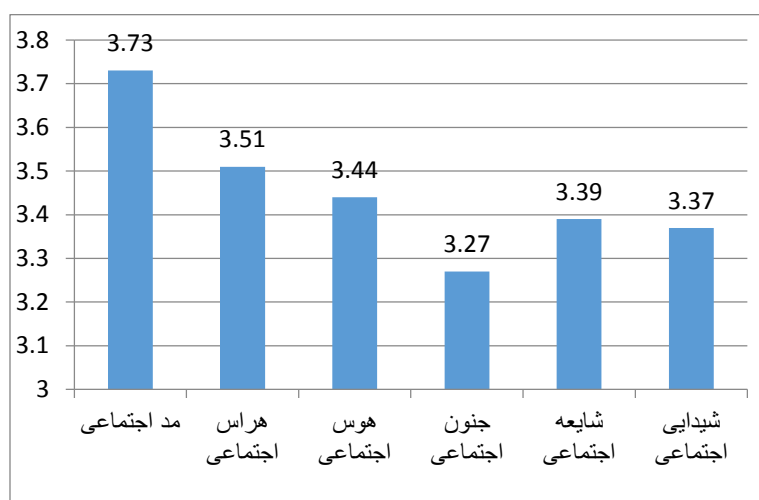
۱. میانگین متوسط از حاصل ضرب تعداد گویه‌ها در نمره متوسط طیف لیکرت که ۳ است، به دست آمده است.

۲. نمرات تغییرات حداقل و حداکثری بر اساس باز دامنه (۱ تا ۳) مبتنی بر گویه زیاد (۳)، تاحدودی (۲) و کم (۱) بدست آمده است.

میانگین رتبه و مولفه جنون اجتماعی دارای کمترین میانگین رتبه است.

جدول ۵: میانگین رتبه ابعاد و مؤلفه‌های رفتار جمعی نمایشی

متغیر	میانگین	میانگین رتبه	اولویت	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
مد اجتماعی	۳/۷۳	۶/۲۸	اول	۷۲۷/۳۸	۵	۰/۰۰۰
هراس اجتماعی	۳/۵۱	۵/۳۸	دوم			
هوس اجتماعی	۳/۴۴	۵/۲۲	سوم			
جنون اجتماعی	۳/۲۷	۴/۴۲	ششم			
شایعه اجتماعی	۳/۳۹	۴/۶۵	پنجم			
شیدایی اجتماعی	۳/۳۷	۵/۰۸	چهارم			

شکل ۲: میانگین رتبه ابعاد و مؤلفه‌های رفتار جمعی نمایشی در زمان شیوع بیماری کرونا

جدول شماره ۵ تأثیر سن، مقطع تحصیلی و نوع منزل مسکونی بر میزان رفتار جمعی نمایشی تأثیر دارد. با توجه به سطح سنجش سه متغیر مستقل، برای بررسی این فرضیه‌ها از آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه استفاده شد. نتایج به دست آمده نشان داد که دو متغیر نوع منزل مسکونی و تحصیلات بر رفتارهای جمعی نمایشی در شهر بوشهر تأثیر معناداری داشتند. به نحوی که مقدار آماره F برای مقطع تحصیلی برابر (۶/۳۲) و برای

متغیر مسکن برابر (۴/۳۲) به دست آمده که هر دو متغیر در سطح معناداری مورد پذیرش هستند؛ به عبارت دیگر نتایج نشان می‌دهد که میانگین رفتارهای جمعی نمایشی برای مقاطع تحصیلی متفاوت و هم‌چنین برای افرادی که نوع مساکن متفاوت دارند، در نوسان است و تغییر می‌کند.

جدول ۶: مقایسه میانگین رفتارهای جمعی نمایشی بر حسب متغیرهای سن، مقطع تحصیلی و

نوع منزل مسکونی

نام متغیر	منابع تغییرات	مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
سن	بین گروهی	۳/۳۷۴	۴	۰/۸۴۳	۰/۶۵۷	۰/۶۲۳
	درون گروهی	۲۲۴/۶۸	۱۷۵	۱/۲۸۴		
مقطع تحصیلی	بین گروهی	۱۶/۹۹	۳	۵/۶۶	۶/۳۲	۰/۰۰۰
	درون گروهی	۳۴۰/۴۹	۳۸۰	۰/۸۹۶		
مسکن	بین گروهی	۱۱/۴۶	۳	۳/۸۲۱	۴/۳۲۰	۰/۰۰۵
	درون گروهی	۳۳۶/۰۹	۳۸۰	۰/۸۸۴		

با توجه به این که تحلیل واریانس معنادار است، این سؤال پیش می‌آید که تفاوت میانگین میزان رفتارهای جمعی نمایشی ناشی از اختلاف بین کدام گروه‌ها است؛ که با استفاده از آزمون تعقیبی شفه مورد بررسی قرار می‌گیرند. نتایج آزمون تعقیبی شفه (جدول شماره ۶) نشان می‌دهد پاسخگویان دارای نوع منزل مسکونی شخصی میانگین پایین‌تری در رابطه با رفتارهای جمعی نمایشی نسبت به پاسخگویان دارای وضعیت اجاره‌ای و سایر انواع مسکن داشتند. هم‌چنین میانگین میزان رفتارهای جمعی نمایشی میان پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی دیپلم و پایین از دارندگان مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد بیشتر است. هم‌چنین پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی کاردانی میانگین بیشتر از مدارک تحصیلی بالاتر کسب کرده‌اند؛ بنابراین با توجه به میانگین به دست آمده می‌توان گفت که مقطع تحصیلی تأثیر معنی‌داری بر رفتارهای جمعی نمایشی در شهر بوشهر دارد و با افزایش مدرک تحصیلی افراد این تأثیر کمتر می‌شود.

جدول ۷: مقایسه میانگین میزان رفتارهای جمعی نمایشی بر حسب نوع منزل مسکونی و مقطع

تحصیلی با استفاده از آزمون شفه

متغیر وابسته		تفاوت میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
نوع منزل مسکونی	شخصی	اجاره‌ای	۰/۳۲۸	۰/۰۱۳
	شخصی	سایر	۰/۴۱۵	۰/۰۰۶
	اجاره‌ای	سایر	۰/۳۳۸	۰/۰۱۱
تحصیلات	دیپلم	کارشناسی	۰/۴۲۹*	۰/۰۱۸
	دیپلم	کارشناسی ارشد	۰/۳۹۷*	۰/۰۳۲
	کاردانی	کارشناسی	۰/۴۱۱*	۰/۰۰۹
	کاردانی	کارشناسی ارشد	۰/۵۳۲*	۰/۰۰۳
	کارشناسی	کارشناسی ارشد	۰/۴۰۸*	۰/۰۰۷

معناداری تفاوت میانگین در سطح $\alpha = ۰/۰۵$

برای بررسی تأثیر جنس و وضعیت تأهل بر رفتار جمعی نمایشی از آزمون تی مستقل استفاده شد. قبل از تحلیل آزمون تی، باید با استفاده از آزمون لون برابری واریانس‌ها مشخص گردد. با توجه به مقدار تی مشاهده شده در جدول و بر اساس سطح معنی‌داری ($p > ۰/۰۵$). مشخص می‌شود که تفاوت میانگین بین دو گروه (متأهل و مجرد) در رفتارهای جمعی نمایشی وجود دارد ($t = ۳/۶۸$)؛ لذا با توجه به سطح معنی‌داری (Sig) می‌توان گفت که جنس و وضعیت تأهل افراد بر میزان رفتارهای جمعی نمایشی تأثیر دارد و فرضیه پژوهش تأیید می‌شود. با توجه به نتایج به دست آمده؛ میانگین رفتار جمعی نمایشی پاسخ‌دهندگان زن بیشتر از میانگین رفتار جمعی نمایشی پاسخ‌دهندگان مرد است. هم‌چنین میانگین رفتار جمعی نمایشی پاسخ‌دهندگان متأهل کمتر از میانگین رفتار جمعی نمایشی پاسخ‌دهندگان مجرد است.

جدول ۸: مقایسه میانگین رفتارهای جمعی نمایشی بر حسب متغیرهای جنس و وضعیت تأهل

جنس	متغیر	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	Sig.	t	Sig
مرد	۲۰۷	۱۷۲/۹۶	۲۶/۸۰۰	۰/۱۲۳	۰/۷۲۶	۳/۷۴	۰/۰۰۰	

				۲۷/۷۷۰	۱۷۹/۰۶	۱۷۷	زن	
۰/۰۰۰	۳/۶۸	۰/۵۱۷	۰/۴۲۱	۲۱/۰۹	۱۷۱/۵۲	۱۶۴	متأهل	وضعیت
				۱۵/۷۳	۱۷۸/۴۶	۲۲۰	مجرد	تأهل

رگرسیون چندمتغیره

در تحقیق حاضر از آماره رگرسیون چند متغیره به شیوه گام به گام استفاده شده است. در این روش متغیرهای مختلف به ترتیب میزان اهمیت در تبیین متغیر وابسته وارد معادله می‌شوند و متغیرهایی که تأثیری در توضیح متغیر وابسته نداشته باشند، خارج از معادله قرار می‌گیرند. با توجه به این که همه متغیرهای مستقل اسمی و ترتیبی هستند، این متغیرها به صورت ساختگی^۱ وارد تحلیل شدند. در این معادلات رگرسیونی برای متغیرهای درون معادله نظیر ضرایب رگرسیونی برای نمرات خام (B) و نمرات استاندارد شده (Beta) و نیز آزمون T برای ضرایب B را می‌توان در این جداول مشاهده نمود. اولین متغیری که در این معادله رگرسیونی وارد شده است، مقطع تحصیلی افراد است. نتایج حاصله نشان می‌دهد که بین این متغیر و رفتار جمعی نمایشی همبستگی بالایی وجود دارد، به طوری که مقدار T برای این متغیر برابر (T=-۵/۱۱) و ضریب معنی‌داری (Sig.T=۰/۰۰۰) است. میزان ضریب تعیین برابر با $R^2=۰/۴۹$ به دست آمده است. در مرحله دوم نوع منزل مسکونی وارد معادله شده است، مقدار T برای این متغیر برابر (۳/۳۷) و ضریب معنی‌داری (Sig.T=۰/۰۱۸) است. در اینجا با وارد شدن دومین متغیر میزان ضریب تعیین برابر با $R^2=۰/۵۳$ به دست آمده است. در گام سوم با وارد شدن سومین متغیر یعنی جنس مقدار T برابر (T=۲/۴۳) و ضریب معنی‌داری (Sig.T=۰/۰۳۳) است. در این مرحله میزان ضریب تعیین برابر با $R^2=۰/۵۷$ به دست آمده است. در گام چهارم با وارد شدن متغیر وضعیت تأهل مقدار T برابر (T=۲/۴۱) و ضریب معنی‌داری (Sig.T=۰/۰۴۲) می‌باشد. در این مرحله میزان ضریب تعیین برابر با $R^2=۰/۵۹$ به دست آمده است. این چهار متغیر روی هم رفته توانسته‌اند مقدار ۰/۵۹ از

1. Dummy

تغییرات درونی متغیر رفتار جمعی نمایشی را تبیین کنند.

جدول ۹: عناصر متغیرهای مستقل درون معادله برای پیش‌بینی رفتار جمعی نمایشی

مرحله	متغیر	B	Beta	T	Sig.	R	R ²
۱	تحصیلات	-۵/۳۷	-۰/۴۱	-۵/۱۱	۰/۰۰۰	۰/۶۲	۰/۴۹
۲	نوع منزل مسکونی	۲/۵۸	۰/۲۷	۳/۳۳	۰/۰۱۸	۰/۶۹	۰/۵۳
۳	وضعیت تأهل	۵/۴۳	۰/۱۵	۲/۴۳	۰/۰۳۷	۰/۷۳	۰/۵۷
۴	جنس	۳/۰۰۴	۰/۱۳	۲/۴۱	۰/۰۴۲	۰/۷۴	۰/۵۹
		Constant= ۱۱۶/۳۱		F= ۲۵/۰۷۶ Sig=		۰/۰۰۰	

بر این اساس معادله رگرسیون چند متغیره در تحقیق حاضر به این صورت است:

$$Y = a + bx_1 + bx_2 + \dots + bx_n$$

رفتار جمعی نمایشی = $-۰/۴۱۷$ (تحصیلات) + $۰/۲۷$ (نوع مسکن) + $۰/۱۵$ (وضعیت تأهل) + $۰/۱۳$ (جنس) + ei

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی در رفتارهای جمعی نمایشی در بستر ویروس کرونا در بین ساکنان شهر بوشهر صورت گرفت. با توجه به این که عوامل جمعیتی و خصوصیات افراد می‌تواند واکنش‌های متعددی در کنش‌های انسانی به وجود آورند و نقش گسترده‌ای که عوامل جمعیتی در زندگی انسان‌ها پیدا کرده‌اند، بر تمامی وجوه و جنبه‌های زندگی آن‌ها تأثیرگذار شده و رفتار و تعاملات آن‌ها را تحت تأثیر قرار داده‌اند. در واقع می‌توان استنباط کرد که خصیصه‌های جمعیت‌شناختی افراد می‌توانند بر ساخت رفتارهای جمعی و اجتماعی تأثیرگذار باشند؛ به نحوی که مردان و زنان در مواجهه با کوید ۱۹ حساسیت‌های متفاوتی و متعاقب آن رفتارهای نا هم‌سوئی از خود نشان می‌دادند. در این راستا زنان نسبت به مردان، افراد متأهل نسبت به افراد مجرد، جوانان نسبت به افراد کهنسال؛ حساسیت بالاتری و مراقبت بیشتری از خود در برابر ویروس کرونا نشان می‌دادند و از طرفی برعکس افراد مجرد، جوان و مرد

آمادگی بیشتری برای ورود به رفتارهای جمعی نمایشی نشان می‌دادند. نتایج به دست آمده نشان داد میانگین واقعی میزان رفتار جمعی نمایشی برای پاسخگویان برابر ۱۹۵/۱۱ است که از میانگین متوسط آن (۱۷۴) بالاتر است. این نتیجه نشان می‌دهد که نمره رفتارهای جمعی نمایشی در ایام کرونا بالاتر از حد متوسط جامعه است و بنابراین پیش‌بینی می‌شود که در صورت تداوم این بیماری، شدت این رفتارها در جامعه بیشتر می‌شد. در رتبه‌بندی میانگین ابعاد متغیر رفتار جمعی نمایشی، بعد مد اجتماعی با میانگین رتبه‌ای ۶/۲۸ دارای اولویت اول می‌باشد. بر اساس نتایج متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت تحصیلات و نوع مسکن افراد تأثیر معنی‌داری بر رفتارهای جمعی نمایشی دارند. بر اساس نتایج حاصل افراد متأهل، زنان، افراد با تحصیلات پایین و افرادی که در مسکن غیرشخصی زندگی می‌کنند، بیشتر تحت تأثیر رفتارهای جمعی نمایشی قرار می‌گیرند.

یکی از عوامل مؤثر بر رفتارهای جمعی نمایشی افراد در زمان شیوع کرونا، جنس افراد است. نتایج نشان می‌دهد که میانگین رفتار جمعی نمایشی بین زنان بیشتر از مردان است؛ هر چند آمادگی مردان جوان برای ورود به این رفتارهای جمعی بیشتر است، اما رفتارهای جمعی فعال (مانند شورش و غوغا) در بین مردان بیشتر و رفتارهای جمعی نمایشی (هراس و اضطراب) در بین زنان بیشتر است. این مهم خود را در حساسیت‌های بالایی که زنان نسبت به رعایت بهداشت فردی و خانگی دارند، نشان می‌دهد. این نتیجه با مطالعه صدری و همکاران (۱۴۰۰)، آریان پوران و امیری‌منش (۱۳۹۹)، زرابادی‌پور و همکاران (۱۳۹۹)، جودان (۱۳۹۶)، مرادی و افروز (۱۳۹۲)، ایمان و پورجم (۱۳۸۳)، آرپاسی و همکاران (۲۰۲۲) و نای و همکاران (۲۰۲۱) هم سو است. از دیدگاه این محققان، جنس یک شاخص مؤثر برای ترس است. زنان در مواجهه با یک بیماری همه‌گیر بیشتر دچار وحشت می‌شوند. ممکن است با ویژگی‌های شخصیتی زنان، مانند حساسیت مرتبط باشد (Su & Wang, 2014)؛ بنابراین، زمانی که زنان تغییراتی را در محیط اجتماعی خود تجربه می‌کنند، بیشتر متوجه وضعیت عاطفی و تغییرات اطرافیان

خود می‌شوند و باعث می‌شود که آن‌ها احساس وحشت بیشتری کنند.

در میان متغیرهای جمعیت‌شناختی، متغیر نوع مسکن بر میزان رفتارهای جمعی نمایشی تأثیر دارد. نتایج به دست آمده با پژوهش میر و همکاران (۱۳۹۷)، جودان (۱۳۹۶)، ایمان و پورجم (۱۳۸۳)، نای و همکاران (۲۰۲۱)، ایلیم و همکاران (۲۰۱۲) هم سو است. نتایج برای افرادی که دارای مسکن شخصی هستند، با رفتار جمعی نمایشی بالاتری همراه است. می‌توان استنباط کرد که افرادی که در مسکن غیرشخصی و یا در واحدهای آپارتمانی شلوغ زندگی می‌کنند، بیشتر از ابتلا به ویروس کرونا هراس دارند و احتمال بیشتری می‌دهند که درگیر این بیماری گردند، بنابراین حساسیت آن‌ها نسبت به رعایت نکات بهداشتی بیشتر است. این افراد در هر مرحله بیرون آمدن از ساختمان و دست زدن به دستگیره درب‌ها و برخورد با سایر ساکنان ساختمان، نگران ابتلای به ویروس کرونا هستند.

یکی دیگر از متغیرهای جمعیت‌شناختی، متغیر سطح تحصیلات است که بر میزان رفتارهای جمعی نمایشی تأثیر دارد. نتایج نشان می‌دهد که هر چند افراد با سطح سواد بالاتر حساسیت بیشتری در مورد سلامتی خود و فرزندان داشتند؛ اما در مقابل مسائل و مشکلاتی مانند رفتارهای هیجانی، نسبت به افراد با تحصیلات پایین‌تر از رویه منطقی‌تری برخوردار هستند. این افراد شاید به خاطر وجهه تحصیلی معمولاً کمتر هیجانی رفتار کرده و سعی می‌کنند معقولانه‌تر تصمیم بگیرند. نتایج به دست آمده با پژوهش آریان پوران و امیری منش (۱۳۹۹)، میر و همکاران (۱۳۹۷)، جودان (۱۳۹۶)، مرادی و افروز (۱۳۹۲)، ایمان و پورجم (۱۳۸۳)، کانوز و همکاران (۲۰۲۱)، نای و همکاران (۲۰۲۱)، ایلیم و همکاران (۲۰۱۲) هم سو است.

از دیگر متغیرهای تأثیرگذار بر رفتارهای جمعی شهروندان، وضعیت تأهل افراد است. نتایج حاصل نشان می‌دهد که افراد مجرد در برابر شرایط تنش‌زا و مسأله‌دار، عاطفی‌تر، عجولانه‌تر و احساسی‌تر عمل می‌کنند. در این راستا افراد مجرد با توجه به خلاقیت بالا و مسئولیت کمتر در برابر خانواده (چون در این جا مسئولیت به عهده

والدین است)، آمادگی انجام رفتارهای جمعی نمایشی و هیجانی بیشتری دارند. افراد مجرد عموماً هیجانی برخورد می‌کنند و از رفتارهای نمایشی با اصالت مد استفاده می‌کنند. این افراد بیشتر تمایل دارند خطر کنند و رفتارهای غیرعقلانی آن‌ها بیشتر از رفتارهای منطقی و عقلانی است.

به طور کلی گفته می‌شود یکی از عواقب شیوع ویروس کرونا ایجاد اضطراب و هراس اجتماعی در سراسر جهان است که نگرانی‌های جدی را برای شهروندان در همه کشورها، حتی در جوامع بدون شیوع تأیید ایجاد کرده است. در تبیین نتایج حاصل می‌توان گفت که رفتار جمعی نمایشی توسط برخی از رویدادها در محیط اجتماعی ایجاد می‌شود. هنگامی که واکنش نسبت به رویداد اصلی رخ می‌دهد، یک فرایند فرض تعامل تقویت شده دایره‌ای ممکن است به دنبال داشته باشد. فعالیت جمعی ممکن است در این نقطه از بین برود یا ممکن است، با توجه به تقویت از عناصر دیگر در محیط زیست، رشد می‌کند تا شامل شرکت‌کنندگان جدید شوند. در این راستا افراد برحسب ویژگی‌های فردی و جمعیت شناختی می‌توانند واکنش‌های متعدد و متفاوتی از خود ارائه دهند. نتایج پژوهش بر مبنای مباحث نظری پژوهش نیز قابل تفسیر می‌باشد. بیشتر محققان بر نقش ویژگی‌های فردی و محیطی و متغیرهای جمعیت‌شناختی تأکید کرده‌اند (Su & Wang, 2014; Qian et al., 2003; Xie et al., 2009; Nie et al., 2021). رفتار جمعی نمایشی با توجه به اینکه یک ماهیت جمعی و گروهی دارد و در بین افراد و گروه‌های مختلف جامعه می‌تواند نمود پیدا کند، لذا این رفتارها در عمل بیشتر از متغیرهای جمعی و گروهی همچون وضعیت مسکن افراد جامعه و تحصیلات فرد در جامعه تأثیر می‌پذیرد، تا متغیرهای شخصیتی و درونی. لذا توسعه بیشتر این متغیرها و افزایش و کاهش آن‌ها می‌تواند فرد را به افزایش رفتارهای جمعی نمایشی و یا کاهش آن سوق دهد.

در راستای نتایج به دست آمده پیشنهاد می‌شود، با توجه به تأثیر میزان تحصیلات بر رفتارهای جمعی نمایشی، برنامه‌های متناسب جهت پیشگیری و آموزش کرونا متناسب با مقطع تحصیلی افراد به آن‌ها ارائه شود و محتوای ارائه شده به صورت مناسب و در

بازه زمانی متفاوت ارائه شود. هم چنین با توجه به تأثیر وضعیت مسکن، تلاش شود کسانی که از لحاظ مسکن غیرشخصی استفاده می‌کنند و به عبارتی افرادی که در محیط‌های شلوغ و آپارتمانی زندگی می‌کنند، هیأت‌مدیره‌های ساختمان دستوالعمل‌های بهداشتی برای کنار آمدن با وضعیت اپیدمی کرونا داشته باشند که به این ترتیب می‌تواند در نحوه برخورد و رفتار ساکنان تأثیرگذار باشد. در ایام کرونا و بیماری‌های همه‌گیر، تبلیغات مناسب برای استفاده از نرم‌افزارهای داخلی با استفاده از برنامه‌های مفید و مناسب صورت گیرد و در این زمینه مشوق‌هایی در نظر گرفته شود. هم چنین با مدیریت صحیح زمان و آموزش شناخت خبرهای مناسب و پرهیز از خبرهای دروغ، میزان هراس اجتماعی ناشی از موقعیت‌های منفی کاهش یابد. پیشنهاد می‌شود آموزش‌های مدارس و خانواده‌ها توأم با شناخت بیشتر از بیماری‌های همه‌گیر و تأملات اجتماعی مبتنی بر رعایت بهداشت قرار گیرد و کنترل مناسب شبکه‌های اجتماعی و در نظر گرفتن کانال‌های قوی و جایگزین از شایعات بی‌مورد و نامناسب جلوگیری شود. هم چنین پیشنهاد می‌شود، راهکارها و موانع موجود، جهت آموزش و فرهنگ‌سازی استفاده مناسب از شبکه‌های اجتماعی در زمان بیماری‌های همه‌گیر شناسایی و مورد ارزیابی قرار گیرد.

منابع

- آریاپوران سعید، امیری منش، مرضیه. (۱۳۹۹). افسردگی، اضطراب و افکار خودکشی پرستاران در زمان شیوع کوید-۱۹: نقش متغیرهای جمعیت‌شناختی، *مجله دانشگاه علوم پزشکی اراک*. ۲۳ (۵): ۷۳۹-۷۲۴.
- اسملسر، نیل. (۱۳۸۰). *تئوری رفتار جمعی*، ترجمه رضا دژاکام، مؤسسه یافته‌های نوین با همکاری مؤسسه نشر دواوین.
- اکبری چرمهینی، صغرا؛ مولایی یساولی، مهدی؛ نظریفر، محسن؛ شهرجردی، شهناز. (۱۴۰۰). سوگیری‌های شناختی در طول شیوع ویروس کرونا در جامعه ایران. *فصلنامه علمی-پژوهشی روانشناسی سلامت*، ۱۰(۴۰)، ۴۷-۶۲.

ایمان، محمدتقی و پورجم، دانش. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر بر گرایش دانشجویان به رفتار جمعی (مطالعه موردی: دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز)، *مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۴(۱)، ۷۹-۱۰۷.

بخشی، بهاره؛ نصیری، بهاره؛ بختیاری، آمنه و طاهریان، مریم. (۱۳۹۲). نقش و کارکرد شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی شبکه اجتماعی کفه مام، شبکه‌ای برای مادران و کودکان)، *پژوهش‌نامه زنان*، ۴(۸)، ۳۷-۵۹.

بشیریه، حسین. (۱۳۷۳). *انقلاب و بسیج سیاسی*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
تنهایی، حسین ابوالحسن. (۱۳۷۱). *مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی*، مشهد: نشر مرندیز.
جودان، سعید. (۱۳۹۶). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با تمایل به رفتار جمعی در بین تماشاگران مسابقات فوتبال (مطالعه موردی شهر شیراز)، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه شیراز، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی.
حسین‌پور، جعفر. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر شبکه اجتماعی مجازی فیس بوک بر بالابردن سرمایه اجتماعی در جامعه، *فصلنامه علوم خبری*، ۶(۲۴)، ۵۵-۸۷.

دواس، دی‌ای. (۱۳۹۲). *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*، ترجمه هوشنگ نایی، چاپ پانزدهم، تهران: نشر نی.

ذوالقدر، حسین و قاسم‌زاده عراقی، مرتضی. (۱۳۹۲). بررسی انگیزه‌های کاربران در استفاده از رسانه‌های اجتماعی (مطالعه موردی کاربران شبکه اجتماعی فیس‌بوک)، *پژوهش‌های ارتباطی*، ۲۰(۷۵)، ۳۵-۵۸.

رابتسون، یان. (۱۳۷۴). *درآمدی بر جامعه*، ترجمه حسین بهروان، چاپ دوم، مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.

زرآبادی پور، مهدیه؛ عسگری غنچه، محمدرضا؛ عسگری غنچه، سمیه؛ میرزاده، منیرسادات. (۲۰۲۰). بررسی روان‌شناختی عوامل مؤثر بر استرس ناشی از همه‌گیری کرونا در کادر درمان و جامعه شهر قزوین، *مجله طب نظامی*، ۲۲(۶)، ۵۱۷-۵۲۵.

سلطانی فر، مهدی؛ گرانمایه پور، علی؛ هاشمی، شهناز. (۱۳۹۹). مطالعه موردی بین آموزش و مشارکت اجتماعی افراد با استفاده از صفحات اینستاگرام سلبریتی‌ها در بحران کرونا، *فصلنامه روانشناسی تربیتی*، ۱۶(۵۵)، ۶۹-۹۴.

صدری، محدثه؛ خزائی، سلمان؛ بشیریان، سعید؛ براتی، مجید. (۱۴۰۰). رفتارهای پیشگیری کننده از ابتلا به بیماری COVID-19 و عوامل مرتبط با آن در سالمندان شهر همدان، *طلوع بهداشت*، ۲۰ (۶): ۴۶-۵۷.

علیزاده فرد، سوسن و صفاری نیا، مجید. (۱۳۹۹). پیش‌بینی سلامت روان بر اساس اضطراب و همبستگی اجتماعی ناشی از بیماری کرونا، *پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی*، ۹ (۳۶)، ۱۲۹-۱۴۱.

کوئن، بروس. (۱۳۷۲). *مبانی جامعه‌شناسی*. ترجمه غلامعباس توسلی و رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.

محمدی، ایوب؛ یآوری، امیرحسین و جوانمرد، محمد. (۱۳۹۶). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در ایجاد بحران‌های اجتماعی، *فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی*، ۱۹ (۱)، ۱-۲۳. مرادی، گلمراد و افروز، صدیقه. (۱۳۹۲). نقش عوامل جمعیتی و اقتصادی در ایجاد رفتار جمعی جوانان مورد مطالعه شهر بوشهر. *جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، ۳ (۹)، ۱۵۴-۱۳۳.

منصوری، سینا. (۱۴۰۱). نقش شبکه‌های اجتماعی در ایجاد رفتارهای جمعی نمایشی ناشی از شیوع کرونا: مورد مطالعه بوشهر، *رساله دکتری تخصصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر*، گروه جامعه‌شناسی.

میر، حسین؛ سلطانی، محمد؛ رحمانی، مهلا؛ اسکندرزاده افشار، عباس. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر رفتار جمعی تماشاگران، *چهارمین همایش ملی علوم ورزشی و تربیت بدنی ایران*، تهران.

Arpaci, I., Karatas, K., Baloglu, M., & Haktanir, A. (2022). COVID-19 phobia in the United States: Validation of the COVID-19 phobia scale (C19P-SE). *Death Studies*, 46(3), 553-559.

Baccarella, C. V., Wagner, T. F., Kietzmann, J. H., & McCarthy, I. P. (2018). Social media? It's serious! Understanding the dark side of social media. *European Management Journal*, 36(4), 431-438.

Bak-Coleman, J. B., Alfano, M., Barfuss, W., Bergstrom, C. T., Centeno, M. A., Couzin, I. D., Galesic, M.; Gersick, S; Jacquet, J.; Kao, B.; Moran, E.; Romanczuk, P.; Rubenstein, D.; Tombak, K.; Bave, V. & Weber, E. U. (2021). Stewardship of global collective behavior. *Proceedings of the National Academy of Sciences*,

118(27), 1-10.

- Banakar, M., Sadati, A. K., Zarei, L., Shahabi, S., Heydari, S. T., & Lankarani, K. B. (2021). Public sphere attitudes towards the rumor sources of the COVID-19 pandemic: evidence from community perceptions in Iran. *BMC public health*, 21(1), 1-9.
- Barkan, S. E. (2011). **Sociology: Understanding and Changing the Social World**, Minneapolis, Faculty and Staff Monograph Publications.
- Bäuerle, A., Teufel, M., Musche, V., Weismüller, B., Kohler, H., Hetkamp, M., & Skoda, E. M. (2020). Increased generalized anxiety, depression and distress during the COVID-19 pandemic: a cross-sectional study in Germany. *Journal of Public Health*, 42(4), 672-678.
- Benson, D., & Gresham, K. (2007). Social contagion theory and information literacy dissemination: a theoretical model. In *ACRL 13th. National Conference*, 29(1), 240-249.
- Blumer, H (1951) "**Social Movement**". In A. Mcclung lee (ed.) *Principles of Sociology*. New York: Barnes and Nobles.
- Canevez, R., Maitland, C., Xu, Y., Hannah, S. A., & Rodriguez, R. (2021). Exploring the relationship between information and communication technology collective behaviors and sense of community: an urban refugee analysis. *Information Technology and People*, 35(2), 526-547.
- Clinic, B. & Parikh, S. V. (2000). **Bipolar Disorder: An Information Guide**. Centre for Addiction & Mental: Pennsylvania State University.
- Coser, L.(1977). *Master of Sociological Thought*, (2nd ed.). New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Doherty, R. W. (1997). The emotional contagion scale: a measure of individual differences. *Nonverbal Behav.* 21(3), 131-154.
- Doob, C.B.(1988). *Sociology: An Introduction*, New York: Longman.
- Eilam, D., Zadicario, P., Genossar, T., & Mort, J. (2012). The anxious vole: the impact of group and gender on collective behavior under life-threat. *Behavioral Ecology and Sociobiology*, 66(6), 959-968.
- Gurney, J. N. & Tierney, K. J. (1982). "Relative Deprivation and Social Movement: A Critical Look at Twenty Years of Theory and Research". *Sociological Quarterly*, 23(1), 33-47.
- Imhonopi, D., Onifade, C. A., & Urim, U. M. (2013). Collective

- behaviour and social movements: A conceptual review. *Research on Humanities and Social Sciences*, 3(10), 76-85.
- Kathy, S. S. (2008). **The Basics of Sociology (Basics of the Social Sciences)**, Greenwood PRESS, Hardcover.
- McPhail, C. (2017). **The myth of the madding crowd**. New York, Routledge.
- Miller, D. L. (1985). **Introduction to Collective Behavior**, Propect Hights, IL: Waveland Press.
- Ness, J. V., & Summers-Effler, E. (2016). Reimagining Collective Behavior. *In Handbook of Contemporary Sociological Theory* (pp. 527-546). Springer, Cham.
- Nie, X., Feng, K., Wang, S., & Li, Y. (2021). Factors influencing public panic during the COVID-19 pandemic. *Journal of Health Psychology*, 12:576301. doi: 10.3389/fpsyg.2021.576301.
- Obi-Ani, N. A., Anikwenz, C., & Isiani, M. C. (2020). Social media and the Covid-19 pandemic: Observations from Nigeria. *Cogent arts & humanities*, 7(1), 1799483.
- Park, R. E., & Burgess, E. W. (1966). **Introduction to the science of sociology**. Chicago: University of Chicago Press.
- Peng, X., Ma, S., and Li, X. (2006). A study on the cognitive styles and gender difference of normal University Students. *China J. Health Psychol.* 14(6), 299–301.
- Qian, M., Ye, D., Dong, W., Huang, Z., Zhang, L., and Liu, X. (2003). Behaviour, cognition and emotion of the public in Beijing towards SARS. *Journal of Mental Health*. 17(8), 515–520.
- Rochadi, A. F. (2020). Public panic over Covid-19 outbreak: Criticism toward panic theory in collective behavior study. *Technium Social Science Journal*, 10(3), 544-552.
- Sadati, A. K., Lankarani, M. H. B., & Lankarani, K. B. (2020). Risk society, global vulnerability and fragile resilience; sociological view on the coronavirus outbreak. *Shiraz E-Med J*, 21(4), 22-63.
- Su, W., and Wang, X. (2014). Development of personality scale for Chinese women. *Journal Hubei University Education*. 31(2), 97–101.
- Sundaram, A. (2018). The Dark Side of Social Media: A Reality Becoming More Contemporary by the Day, *Asian Social Science*; 14(1), 23-39.
- Tasnim, S., Hossain, M. M., & Mazumder, H. (2020). Impact of rumors

- and misinformation on COVID-19 in social media. *Journal of preventive medicine and public health*, 53(3), 171-174.
- Turner, R. and Killian, I. (1987) *Collective Behaviour*. UK Englewood Cliffs.
- Uvais, N. A. (2020). Mania precipitated by COVID-19 pandemic-related stress. *The Primary Care Companion for CNS Disorders*, 22(3), 27458.
- Von Scheve, C., & Ismer, S. (2013). Towards a theory of collective emotions. *Emotion review*, 5(4), 406-413.
- Xie, X., Xie, J., and Gan, Y. (2009). "Physical distance and psychological response in crises," in *Proceeding of the Beijing Society of Social Psychology Conference Proceeding*, Beijing, 1(2), 236-239.
- Yin, G., Xu, F., Yu, P., and Feng, H. (2003). College students' SARS stressors and stress. *Studies of Psychology Behavioral*. 1(3), 236-239.